

ARXIUS

Arxiu personal de Rafel Aguiló

Arxiu discogràfic *Discogs* [en línia] <<https://www.discogs.com/artist/3373099-Rafael-Aguil%C3%B3>>

ENTREVISTES

Rafel Aguiló (1952-2024), entrevistes a Manacor el 29/02/2024 i el 15/04/2024.

Rafel Perelló Bosch (1963), entrevista a Manacor el 14/08/2024.

Antoni Pizà (1962), entrevista a Son Macià el 16/08/2024.

Antoni Parera Fons (1943), entrevista a s'Illot el 23/08/2024.

Els tallers de rap de Rafel Swing: rap en diàleg

Bàrbara Duran Bordoy

El rap neix amb vocació de música protesta, de carrer i marginal. Però els seus elements culturals, la seva pròpia essència transcendeixen els límits geogràfics i cronològics en què es va originar. Aquest estudi presenta una anàlisi de la interacció entre els tallers de rap i hip-hop de Rafel Sastre, *Swing*, amb la cultura autòctona de Mallorca, especialment els programats a Manacor per l'Escola de Mallorquí i la Institució Alcover.

Els seus tallers són programats des d'institucions polítiques, culturals i educatives que afronten els reptes d'una llengua minoritzada, un espai geogràfic reduït i factors d'impacte social com la immigració i el turisme. Alhora, el rap mallorquí no es pot descriure com un gènere musical amb gran participació, encara que ha tingut una difusió internacional arran de les causes judicials obertes al raper Valtònyc (Rannard 2019) i també és notícia recentment l'èxit de Rels B, intèrpret criat a Mallorca que va començar la seva carrera des del barri de Son Gotleu (Rodas 2024, 47).

L'Escola de Mallorquí de Manacor va ser la primera institució cultural manacorina en programar els tallers de rap el 2022. I el 29 de gener del 2024, en el si de la Setmana Alcover, un taller experimental sobre el diàleg del rap amb la música tradicional fou programat per la Institució Alcover. És en aquests marcs d'interacció on es poden trobar elements molt positius de treball lingüístic que connecten les joves generacions amb cultures d'espectre molt més ampli i amb les denominades músiques urbanes i contracultures o subcultures. Aquest espai és el que explora Rafel Sastre, *Swing*, un músic conscient de les eines creatives

FIGURA 1. Cartell dels tallers de rap a l'Escola Municipal de Mallorca, Manacor 2022.

que maneja, familiars per a una jove generació que ha crescut també amb la presència de la glosa.

Aquesta comunicació s'apropa també a les influències culturals exteriors. Tot i que no de les influències del turisme, es parla de corrents culturals i estètics que ens arriben, i que transformen (a vegades silenciosament) la realitat cultural de les Illes. L'objectiu aquí, en tot cas, és analitzar les aportacions dels tallers de rap de Rafel Sastre, *Swing*. Bona part d'aquest estudi està basat en una entrevista semiestructurada a ell mateix i altres agents intervinents, que constitueixen el nucli de l'estudi.

Per tal de contextualitzar l'impacte de la tasca de Rafel Swing (al manco l'entorn en el qual es mou) cal analitzar les dades en relació amb l'ús de la llengua (Vanrell 2022):

Les Illes Balears tenen una superfície aproximada de 5.000 km² i una població d'uns 1,2 milions d'habitants, el 80 % de la qual es concentra a l'illa de Mallorca. Parlem, doncs, d'una densitat de 230 habitants per km², molt semblant a la d'altres territoris de parla catalana com ara Catalunya o el País Valencià, però molt superior a la d'altres illes de la conca del Mediterrani com Còrsega, Creta, Sardenya o Xipre. Segons l'EULIB2014 ha estat durant els darrers cinquanta anys quan la població illenca pràcticament s'ha triplicat. El principal factor d'aquest augment tan important ha estat la immigració, entesa, des del punt de vista lingüístic, com la població que ha nascut fora dels territoris de parla catalana. Aquest creixement ha tingut un impacte evident en la composició de la societat balear. Si bé als anys 70 la població al·lòctona, és a dir, que provenia de territoris on no es parlava el català, representava el 18 % de la societat, ara en representa el 41,25 %. L'increment de la població al·lòctona ha incidit en el percentatge de la població nascuda en territoris de parla catalana, que ha passat del 82 % al 58 %. Una altra diferència important té a veure amb l'origen de la població novvinguda. Mentre que a final del segle passat provenia sobretot de l'Estat espanyol, als darrers anys prové especialment de l'estranger. De fet, el percentatge de novvinguts des de l'estranger supera actualment el de novvinguts des de territoris no catalanoparlants de l'Estat espanyol i constitueix aproximadament un quart de la població (24,8 %). No resulta inesperat, doncs, que les Illes Balears sigui el territori del domini lingüístic català amb un percentatge superior de població nascuda a l'estranger i d'una proporció inferior de nascuts a territoris de parla catalana. A tot això hi hem d'afegir l'impacte lingüístic del turisme, el qual va molt més enllà dels canvis experimentats en la composició de la societat. Cal tenir en compte que les desenes de milions de turistes que anualment visiten les Illes Balears són visitants temporals i parlants de llengües diferents del català. Els autòctons que interactuen amb els turistes han de fer determinades tries sobre la llengua que han d'emprar en diferents contextos i, en cas que no coneixin altres llengües, independentment que tinguin el català o el castellà com a llengua inicial, la llengua d'ús preferent és el castellà.

El resultat de tots aquests factors és que actualment, en la població balear, els coneixements de castellà són més generalitzats que els de català. Així i tot, els coneixements de català són generalment alts, amb un 80 % d'enquestats que entenen i llegeixen el català i entre un 60 % i un 80 % d'enquestats que el poden parlar i escriure. Això no obstant, els resultats de l'EULIB2014 també varen demostrar que els coneixements de català no necessàriament es correlacionen amb un ús habitual de la llengua. Per exemple, en contextos d'interacció fora de la llar i la família, com ara el comerç, l'administració i els serveis, el català no és mai la llengua més usada. El context en què es troba el percentatge d'ús més alt és el de l'administració local (40,6 %) i el percentatge d'ús més baix es troba en les relacions amb els clients (20,5 %). En canvi, pel que fa a l'ús de la llengua a la llar, el percentatge de la població que diu que usa el català o el castellà és molt similar (47,3 %) al de la població que declara emprar només o majoritàriament el castellà (47,2 %).

D'aquest estudi cal subratllar dades que permeten entendre el context social dels tallers analitzats aquí:

- a) Immigració (no catalanoparlants) d'un 41,25 % (probablement amb un lleuger increment el 2024).
- b) Pràcticament un 24,8 % de no catalanoparlants de procedència estrangera.
- c) L'impacte lingüístic del turisme (que prioritza l'estudi d'altres llengües que no són el català per part dels individus actius en el mercat laboral).
- d) 80 % dels enquestats llegeixen i entenen el català.
- e) Entre un 60 % i un 80 % el poden parlar i escriure.
- f) En contextos d'interacció fora de la llar (comerç, administració i serveis) el català no és la llengua més usada.
- g) L'ús més alt és en l'administració local (40,6 %) i el més baix en les relacions amb clients (20,5 %).
- h) En canvi, a la llar els percentatges són semblants (47,3 % en català per 47,2 % en castellà).

Aquest és el dibuix social, en xifres, de la presència del català a les Illes en l'actual dècada.

D'altra banda, una reflexió de Ted Gioia sobre els elements analítics de la història de la música, a *La música. Una historia subversiva* (2020, 12), serveix per entendre un dels punts de partida d'aquest estudi: la integració progressiva de gèneres musicals considerats *outsiders*:

Cuando celebramos las canciones de épocas pasadas, la música respetable de las élites culturales recibe toda la atención, mientras que los esfuerzos subversivos de los marginados y rebeldes quedan fuera de foco. Los libros de historia minimizan y ocultan elementos esenciales de la música que se consideran vergonzosos o irracionales, como por ejemplo su profunda conexión con la sexualidad, la magia, el trance y otros estados mentales alternativos, la curación de enfermedades, el control social, el conflicto generacional, el malestar político e incluso la violencia y el asesinato. Dichos libros encubren elementos fundamentales de cuatro mil años de historia de revoluciones musicales creadas por alborotadores e insurgentes, y celebran, en cambio, las asimilaciones de estas innovaciones por parte de las estructuras de poder, valorando el papel de quienes se apropiaron de ellas, atenuando su impacto y ocultando sus orígenes.

Si bé és veritat que aquest article s'aproxima a la descripció d'una assimilació/difusió del rap per part d'institucions polítiques i culturals (que no deixen de ser estructures de poder), també no és menys cert que l'anàlisi realitzada s'aproxima, com es veurà, a l'essència primera del rap i no només a una mera adaptació de la seva força transgressora. Des de posicions marginals, el rap va

evolucionar cap a una assimilació per part de la cultura dominant per després tornar a l'esperit reivindicatiu. Aquesta capacitat d'innovació i protesta segueix viva en l'energia singular d'una música que va néixer per despertar consciències, fins i tot la mateixa consciència i l'existència del raper, de l'interpret, com reflecteix l'entrevista realitzada a Rafel Swing. Un element de la cultura hip-hop que potser no és el més cridaner, però sí fonamental en la seva gènesi: Afrika Bambaataa (un dels fundadors del moviment hip-hop) ho defineix com *overs-tanding*, més profund i crític que *understanding* (Alim & Pennycook 2007, 90).

Podem parlar, així, d'una certa adaptació o domesticació del rap? Gioia descriu com el rap passa d'una primera fase de marginalitat a una de mercantilització (220, 513-514):

Ya hemos visto, al hablar del punk y del grunge, cómo las fuerzas del mercado intentaron comprimir el proceso de legitimación que toda la música marginal acaba sufriendo si dura lo bastante [...]. En retrospectiva, este estilo musical nos proporciona un caso práctico fascinante, y en ocasiones ridículo, que pone de manifiesto todas las tensiones e incongruencias que surgen cuando un nuevo movimiento, todavía orgulloso de su estatus marginal y rebelde, se encuentra con unos poderosos intereses determinados a sacarle provecho.

Aquest procés descrit per Gioia permet entendre com el rap s'adapta, com molts altres artefactes culturals, a les demandes del mercat. Aquesta acceptació per part de segments socials ben establerts sembla que dilueix part de l'esperit revolucionari del primer rap, que l'acosta així a una població més àmplia. És en aquest procés on es passa a un estadi «d'acceptació» social que converteix el rap en un producte desitjable, sobretot perquè el seu influx es deixa sentir sobre aquesta generació més jove. I aquest producte, més assequible i mal·leable, és el que pot interessar determinades institucions polítiques i culturals, com es descriurà més endavant. En realitat, el rap és usat aquí com a eina, i el seu rerefons subversiu no deixa de ser present: en aquest cas, en el treball per la llengua.

De Rafel Sastre, *Swing*, cal destacar el seu perfil personal: de nin aficionat a la música a blauet de Lluc, per passar després a convertir-se en raper convençut. Ell ho descriu com un camí personal de realització, i té integrats totalment els valors del hip-hop com a subcultura, com a identitat de lluita des de la marginació o (si es vol) des dels ambients més adversos socialment i econòmicament. Coincideix plenament amb l'afirmació de Bambaataa (Alym i Pennycook 2007, 90) que «hip-hop is more than music, it's a way of life», cosa que expressa ben clarament Rafel Swing. Les seves propostes contenen els factors que esmenten Alym i Pennycook (op. cit.) i que ajuden a enquadrar i mesurar l'impacte dels seus tallers:

First, hip-hop is an important site of cultural production and youth identification both in North America and elsewhere. As Tony Mitchell (2001) comments in the global context, hip-hop «has become a vehicle for global youth affiliations and a tool for reworking local identity all over the world». Second, many studies of hip-hop are based in cultural studies tradition, where the central focus is on understanding the history and formation of popular and cultural forms [...]. Putting Language at the center of the analysis opens up levels of significance in terms of language choice, style, and discrimination. Third, hi-hop is an important site of educational practice. As a form of popular culture, it is inevitably part of school culture and becomes, either formally or informally, part of the school curriculum. It is also in itself a significant pedagogical site.

El rap no és un gènere amb un llarg recorregut a Mallorca, com s'ha esmentat abans, però té algunes figures rellevants. Swing explica el perquè d'escollir el rap com la seva forma d'expressió musical.

Te puc dir que vaig començar des de ben petit, quasi un infantó, mirant fotos de muma-re, ja sortia amb un instrument: un tambor, una guitarra, instruments així. A ca nostra han estat molt d'escoltar músics: Frank Sinatra, Glenn Miller, la música *disco*, *funkie*. Jo sempre he estat de música negra... (encara que Sinatra no ho sigui!).

Sempre ha estat a la meua vida, la música. Fins que vaig començar a tenir interès, no sabia que hi havia teoria, unes normes, memoritzava les melodies, les cançons, i no vaig aprofundir.

Li vaig dir a muma que volia estudiar música. Ella em va dir «a Lluc hi ha una escola, pots fer solfeig, instrument, cant coral, però hi has de quedar a dormir». Vaig fer unes proves: si sabies afinar, si tenies capacitats per desenvolupar l'oïda o una tendència musical. Les vaig passar perfectament. Vaig estar des dels 8 als 12 allà, de quart de primària fins a segon d'ESO, eren els cursos que feien allà.

Aquesta formació a Lluc sembla haver-li donat una base musical sobre la qual ha teixit la seva tècnica de creació rapera. Hi ha, també, molta música escoltada durant aquests anys de formació:

Vaig quedar enganxat al *walkman*, jo em duia al meu *walkman* amb les meves cançons preferides per escoltar al pati, hi havia de tot, sense saber-ho escoltava cançons de rap. Jo no sabia d'etiquetes, no sabia el què, just sabia si m'agradava o no.

Un professor, no record qui, em va dir: «això és rap». Ostres, era el que jo escoltava. No entenia molt bé el què, no entenia el missatge. No entenia l'anglès, però notava l'energia, ho notava perfectament. Després vaig saber que hi havia gent que ho feia en castellà. I el meu cervell es va començar a moure... i més m' enamorà, m'apassionava. No era la música rap, era la cultura hip-hop, els *grafittis*, MTV amb els vídeos d'aquests artistes. Ostres!, em vaig dir, m'agrada l'estètica, el concepte.

Paral·lelament, a la família hi havia hagut glosadors: a les matances hi havia hagut gloses, als casaments, a les festes familiars. La poesia sempre m'havia cridat l'atenció, a les classes de castellà i català m'anava bé.

I un dia vaig dir: «I si en lloc d'escoltar, ja que em va bé el glosat, les dites, la poesia, intent fer-ho jo?».

Rafel Swing descriu aquesta influència de la poesia a la seva infantesa i

adolescència. No s'ha de menystenir en absolut la presència de la glosa a la seva família, perquè és una de les tècniques que li facilitaran la comprensió de la creació lingüística inherent al rap:

En aquells moments, jo no tenia cap referent en català. Feia poc que havia descobert que es podia fer en castellà i vaig començar a poc a poc així. Com que havia estudiat a Lluc i havia fet piano, cant coral i solfeig, em va donar una capacitat per a compondre a nivell musical.

M'agradava també provar, em feia la meua pròpia música, la base instrumental... i aquí va començar la meua experimentació, el meu interès. Hi ha un factor de superació d'un mateix, intentar no repetir rimes, fer estructures més complexes. Que, en sentir el missatge, la gent digui: «ostres, com ho ha dit, jo no hagués fet aquesta rima». Sense donar-te compte estàs dins una comunitat de gent apassionada que intercanvia experiències, historietes...

Si em demanes per la importància de la glosa, als tallers jo deman: «coneixeu la glosa, la improvisació de paraules?». Ells ho saben, els nins, als meus tallers. Ho coneixen.

Tenint en compte que la glosa ha de ser rima consonant *abab* o *aabb*, idò els duc a poc a poc al ritme de 4x4 i el rapejat... és un punt de partida per anar complicant el tema. Podem partir del que és una glosa, afegim *flows*, jocs de paraules, la glosa es poc agafar com un motlo; el variem, afegim o hi llevam; el coneixement entra d'una manera molt fàcil, tot això abans d'introduir un concepte molt més elaborat o molt més complex.

A la pregunta de si les lletres treballades als tallers de rap són improvisades, si es pot dir que té alguns vincles amb la glosa, ell hi veu un paral·lelisme: ambdues són expressions connectades amb les experiències quotidianes dels intèrprets i oients:

Al rap, a nivell històric, del carrer, als anys 70, era tot genuí, fet al moment. S'ajuntaven i feien *beat box*, i l'altre rapejava i parlava d'allò que havia fet aquell dia per poder mantenir el seu fill.

Així és com noltros també tenim el glosat molt assumit a nivell cultural; és que és una cosa molt interioritzada: va dins el teu dia a dia, és molt proper. I als EEUU passa el mateix amb el rap, és la seva essència, és el seu vehicle d'expressió per treure tot allò dolent. Ve de llocs on no hi havia possibilitats de supervivència, això fa que aquestes persones hagin de curar l'estat d'ansietat constant. Uns optaren pel *break-dance*, altres foren els *DJs*. S'ha de donar les gràcies al poble llatinoamericà que va aportar molt al *breakdance* i al hip-hop en general, cosa que no és citada habitualment.

Costa d'entendre ara mateix, perquè a Europa no estam vivint una situació d'aquestes, potser tenim por a agafar una cultura i empeltar-la, i veure que no encaixa, no és el nostre estil de vida, la nostra mentalitat...

Els estudis sobre les manifestacions del rap europeu, en diversos idiomes, mostren que els tallers de rap de Swing s'apropen a manifestacions de la cultura hip-hop que en el moment de l'entrevista ell no contempla. Perquè sí que són presents (abordats per diferents estudis) les dialèctiques entre cultura global i cultures locals sotmeses a tensions constants (Robertson 1995; Conell & Gib-

son 2003, 328; Brunstad & Røyneland & Opsahl 2010, 226) i una forma de «resistència vernacular» enfront a l'imperialisme cultural del hip-hop americà en anglès (Potter 1995).

El rap mallorquí ha tingut el seu moment de protagonisme internacional arran del cas Valtònc, que va acabar amb el seu exili. En els mesos posteriors a aquesta entrevista feta a Rafel Swing, Valtònc ha solucionat els seus problemes amb la justícia espanyola. Swing expressa les seves idees en relació a aquest tema, sobre el qual sembla haver pensat molt. La combinació de rap i política, en aquest cas concret, no ha estat fàcil.

Què he vist o què he après? Jo personalment duc ja vint-i-un anys fent hip-hop. En el moment que parles de coses que són més delicades evidentment no agrada. I clar, veus que hi ha gent que s'aprofita del missatge que pugui donar una persona. Tant d'un costat com de l'altre. Tant els que ho empren com a estandard, i anomenen aquesta persona.

Jo sempre he pensat que un raper és un artista, com ho és un humorista: el Gran Wyoming, per exemple, i poden parlar de qualsevol cosa. Entenem que hi ha d'haver un grau d'intel·ligència, una persona intel·ligent no s'ofèn per qualsevol cosa, si no és que vol ofendre's.

No poden condemnar una opinió, poden condemnar una persona. Això per un costat, per l'altra banda es condemna el gènere musical. I fiquen tots els rapers en el mateix costat, quan el que fan es parlar de coses que preocupen els artistes. Bé, encara que també hi ha rap comercial que són altres coses, és més per ballar, i també ha d'existir... Tot plegat és un poc el que he vist, ara pens en Pablo Axel.

Igual que també, també hi ha d'haver intel·ligència per part de l'artista, tenim una responsabilitat, no podem dir segons quines coses avui dia. Mai parlaria malament d'una dona, a una cançó, com per ventura sent a cançons que estan sonant a la ràdio ara mateix. Aquesta hipocresia d'estar fomentant coses perjudicials dins el nivell dels mitjans de comunicació. I no ens n'adonam!

Quan s'hi mescla la política ja no escolta amb el cor, amb la política ja estàs condicionat, ja estàs mirant des d'una perspectiva en concret i l'objecte és de tres dimensions, la veritat absoluta no existeix. No és una cosa sana que hi hagi caps de turc, que vulguin donar lliçons, quan hi ha tanta hipocresia. Hi ha coses molt més perjudicials per a la societat. I que un moment donat un raper hagi fet un comentari polític, pot ser jo no estic gens d'acord amb el comentari, però d'aquí a tancar-lo a la presó o exiliar-lo... Hi pot haver una multa o sanció quan es pugui demostrar que hi ha hagut uns danys o un perjudici. Estan cercant titulars, desviar l'atenció... i el missatge del hip-hop sempre portarà el pensament d'un individu o una comunitat, com el glosat. Al glosat sempre acaba sortint el batle.

Rafel Swing relaciona la capacitat de denúncia del rap amb la mateixa glosa. Gèneres poètics, al cap i a la fi, que són missatgers de la crítica social, vehicles de la veu del poble, com bé explica:

El glosat sempre ho ha fet, el picat sempre han fet qualque crítica al poble, per la sim-

ple raó que estan donant veu a la gent: no tenien Twitter, i si tenim els bancs del parc espatllats, algú ho ha de dir, si no, no se sap on es falla. No ens hem d'ofendre perquè algú ens digui on ens hem equivocat; és un punt de vista sobre el que no ens ha agradat. I això pareix que ens fa por, però el rap sempre serà així. S'ha jutjat si es parlava de culs, de sexe [...]. El que conta realitats fa rap-consciència.

Ell ha esmentat en aquests fragments un tema que apareix adesiara en les crítiques a determinats estils musicals urbans actuals, com és el tractament de la dona. Rafel Swing aposta per la coeducació i pels valors educatius intrínsecs a la cultura hip-hop, un aspecte que cuida en els seus tallers i que és un dels valors positius que intenta transmetre en les seves sessions en entorns educatius.

Hi ha artistes que donen un missatge amb més esperança, un punt de vista més profund: com han superat una malaltia, un moment difícil. Això és inspirador, i això és el hip-hop, un moviment de consciència. Amb la meua experiència puc alegrar el dia, perquè escoltar la meua història pot alegrar aquell que ho escolta. Sempre, per una qüestió o l'altra, tot acaba essent un joc.

Ell ha trobat un camí professional en la seva producció de rap. Fer-ho a Mallorca significa fer-ho en un espai limitat geogràficament, amb una ideologia cap a les tendències artístiques que ell percep com una mica «tancades».

A Mallorca som un poc tancats, del rap se'n té una concepció o una visió negativa. Tenim la fama de dedicar-nos a activitats il·legals, o a drogar-nos. Els rapers volem superar-nos a noltros mateixos, amb el vocabulari; veure i conèixer paraules, demostrar que ets una persona culta, que estàs informat, que ets capaç de connectar amb el públic. I ha anat calant i demostrant que es pot fer rap en català.

Pareix que si fas el rap mallorquí és en befa, i no és així. El hip-hop és el meu estil de vida. No vaig disfressat, som jo mateix en tot moment. La idea és crear més coneixement del hip-hop, que la gent sàpiga què pot oferir el hip-hop. Com a eina educativa és superpotent. També vull crear una comunitat de rap, perquè la gent, aquí, comença a fer rap en català. I s'ha de crear consciència d'aquesta situació.

Fa poc van fer la primera competició de rap en català, improvisació, *freestyle*, *batalla de gallos* en català, *Catalunya freestyle*. Va guanyar un menorquí que és glosador, i jo ja sabia que guanyaria!

Tota aquesta filosofia i treball musical són recollits en els tallers de rap que dirigeix. D'una banda, els tallers vehiculats a través del Consell de Mallorca i presents en moltes institucions educatives; i d'altra banda, els tallers esmentats al principi, realitzats a l'Escola de Municipal de Mallorca i la Institució Alcover.

Cap el 2018 vaig anar traient maquetes i discs. Jo havia fet propostes, i un dia em van cridar. Ens vam reunir per preparar una sèrie de tallers a diferents centres. Després de fer aquests centres em vaig donar compte de moltes coses i vaig aprendre moltíssim. Vaig veure que hi havia molta potència, idees provinents de diferents àmbits: per temes lingüístics, per una temàtica concreta, per projectes educatius com el Dia de la Dona, el dia de Sant Jordi; un rap pel medi ambient, un rap nadala; hem fet moltíssimes coses.

Vaig veure aquestes possibilitats i els mateixos docents em donaven l'enhorabona. Que una persona que es dedica a l'ensenyament cada dia i durant tants d'anys... et sorprèn que et donin l'enhorabona. Vaig veure que hi havia moltes possibilitats.

Els darrers anys he anat fent diferents formats, els reptes personals m'agraden. Jo mai faig el mateix taller, depèn sempre dels assistents, sempre és important conèixer-los, saber el que els agrada, la seva motivació, els seus objectius.

Tenc molt material, podria fer moltes hores de taller, com vam fer per a l'Escola de Mallorca. Fer una lletra, enregistrar o no i després fer un petit vídeo, es poden fer videoclips. D'aquesta manera depenent de la durada del taller s'aprofundeix en la creació, la composició. Vaig començar com una fulla en blanc, no sabia com es començava, i a partir d'aquí m'he adonat que després de 5 o 6 sessions de taller, es pot tenir el primer rap enregistrat, saber què és estar davant el micròfon, tenir una experiència més immersiva, més real... tu veus que et superes a tu mateix. La por ens impedeix provar coses. Hi ha alumnes que m'han donat les gràcies. Alumnes que han continuat fent música, alguns d'ells han tret maquetes i cançons; és una mostra que les coses estan funcionant.

El fet que l'Escola de Mallorca s'hagi interessat per fer tallers, per fer la campanya del calendari de paraules ha estat un fet important. Demuestra que el rap no és un estereotip, sinó que és un vehicle, una manera d'expressar on no necessites grans capacitats, has de saber dur el ritme, usar les paraules del vocabulari.

Sobretot, quan faig el taller, no cerc crear un exèrcit de rapers, estic cercant crear un exèrcit de bons ciutadans, que cerquin el que els motiva, llevar-se la por, lluitar pels somnis, la frustració sempre ens segueix de ben a prop, però lluitar per allò que vols aconseguir. El rap és una manera de connectar amb la part humana més íntima.

Ell veu aquests alumnes dels tallers com uns participants d'una societat mallorquina que ara mateix està en un procés de canvi, on la multiculturalitat és molt present.

Jo el que veig és que hi ha més fusió cultural. De bones a primeres, pensen: rap en català? O es pot fer? Els ve de nou, i a vegades es resisteixen a fer-ho en català. Però està clar que un dels factors és que no el parlen, no adquireixen vocabulari, no adquireixen fluïdesa, i tot plegat fa que a l'hora de fer rap els costi molt més.

Jo, essent mallorquí, quan vaig passar del rap en castellà al rap en català em va costar, neurològicament parlant. ¹ vaig descobrir que tenia moltes més paraules, però sí que és veritat que en castellà em va millor improvisar, m'agrada pensar les meves estructures. Jo els dic, què és el que te costa: pensar en català? Dons fe'n un en castellà i després ho traduïm. Si hi ha tants de problemes hem d'intentar veure-ho des de zero, ho feim en castellà i ho traduïm.

A vegades és traduir una simple paraula, que permet rimar-la igual. O alterar l'ordre de les paraules però no el sentit de la frase. Que intentin aïllar la x, deixar el que és més difícil i a partir d'aquí anar treballant. També hi ha, després, el discurs polític que han sentit a la classe o a la família. Hi ha gent molt tancada.

¹ Vegeu enregistraments de diferents tallers a les referències del final.

Setmana
Alcover'24

Dilluns 29 de gener

19.00 h

Acte inaugural de la Setmana Alcover

19.30 h

Taller participatiu: repertori bàsic de cançons populars amb un toc de rap, a càrrec de Bàrbara Duran, Tomeu Adrover, Miquel Vives, Andreu Adrover i Rafel Swing.

Organitza Amics de la Institució Pública Antoni M. Alcover.

FIGURA 2. Cartell del taller de diàleg entre música tradicional i rap, 29 de gener de 2024.
Font: Institució Alcover.

El taller realitzat a la Institució Alcover fou pensat de manera diferent, com un diàleg entre el rap i la música tradicional mallorquina. Els convidats foren dos professors de ball i instruments tradicionals de l'Escola Municipal de Mallorca, Tomeu Adrover i Miquel Vives. El primer explica que van escollir les cançons que serviren de marc d'interacció: *Dominé dominé* i *Que toma la nita nita*; *Na Caterina de plaça*, *La balanguera*, les Sales, *Una teringa* i una jota (dansa). Curiosament tres d'aquestes cançons (les dues primeres i les Sales) són fórmules melòdiques habituals sobre les quals s'improvisen les lletres. Adrover considera, en relació amb aquest taller d'intercanvi musical:

La sessió va ser extremadament interessant per a mi, perquè es va establir un veritable diàleg entre les estructures musicals, molt interessant. Al principi pensava que hi havia esquemes forçats, però després vaig veure que era molt més fluid... Aquest intercanvi em va semblar molt enriquidor, sobretot perquè vam posar en relleu l'ús de la llengua, que es va intercanviar des de les cançons tradicionals a les respostes elaborades en forma de rap.

Swing parla en uns termes semblants:

Per començar, va ser un repte... no sabia ben bé com enfocar-ho de cara als assistents... intentant fusionar dues coses molt diferents. Normalment la gent que sap aquestes cançons no són els meus joves. Si els joves les saben es perquè les mares o padrines les han cantades. Vaig pensar que el públic seria d'una altra generació.

Em va sorprendre perquè hi havia gent de totes les edats, al manco la part teòrica crec que la van entendre, hi ha una tècnica, una pràctica. Em va sorprendre el resultat, perquè veien les similituds. Els va sorprendre el fet que, al cap a la fi, era molt compatible. Que el motlo base era el mateix. No hi ha temps que no torni. Es pot fer una reinterpretació de l'antic amb el modern, per tal de donar-li una perspectiva nova mantenint l'essència de l'original. I veure que hi ha diferents maneres d'apropiar-se del repertori, és una manera de fer-t'ho teu... El rap, al cap i a la fi, no és solament fer una lletra, també és interpretar-la. L'actitud que hi poses, el *delivery* també és important, perquè una mateixa lletra dues persones no la rapejaran igual, un ho fa més ràpid, o amb unes altres pauses...

Pel que fa als tallers realitzats a l'Escola de Mallorca, la directora del centre, Margalida Rosselló Riera, diu que difondre el treball participatiu d'alumnes i el professor raper en vídeos en línia ha estat un treball que, per a la institució, ha estat molt rellevant. Explica que els tallers han estat un punt de reflexió per a ella mateixa sobre el nou vocabulari adolescent, la incorporació de noves paraules d'ús juvenil, així com les interferències creades per altres músiques, com el *reguetón*. L'Escola Municipal de Mallorca, subvencionada en part amb diners públics, té com a màxima preocupació la difusió del català propi de Mallorca, a més de músiques i danses tradicionals vinculades a festivitats locals:

Pens que la creació poètica amb mètrica, amb ritme, atrau els joves. Per nosaltres, el més important és potenciar qualsevol manifestació a través de la llengua. Les sessions que vam proposar eren obertes i gratuïtes, i la majoria de participants (exceptuant-ne dos) tenien com a primera llengua el mallorquí. Es va fer durant cinc dissabtes, amb quatre hores de taller cadascun.

Rafel Swing els va mostrar exemples geogràfics del rap i la cultura hip-hop en català (València, Sardenya). M'agradaria subratllar com ell treballa els valors, la coeducació, desmitifica conceptes; ens va ensenyar el rap actual, el trap, totes les dones que hi estan involucrades, molt feministes. A València hi ha un col·lectiu de dones molt potent, que juguen una mica a desbancar els estereotips: dones, drogues, cotxes. Van fer servir vocabulari que és absolutament nou per a mi, com *servir comy*, una nova paraula d'apoderament femení [...] En aquest sentit, tots vam aprendre, perquè ens va fer reflexionar molt, per exemple, com el *reguetón* ha alimentat l'*spanish*, i com hem d'eliminar complexos en l'ús de la nostra llengua. És una batalla dura, perquè ara incorporen paraules procedents del *reguetón*.

Margalida Rosselló refereix que els tallers van funcionar molt bé entre els participants de deu a catorze anys, no tant als de setze a vint. Però, en canvi, va quedar fascinada per l'acceptació que va tenir entre els més grans (alguns padrins dels participants i altres presents) que van observar com Rafel Swing els proposava paraules en desús i treballaven el vocabulari que, per als més majors,

era molt més familiar. El resultat és fresc, però als vídeos es detecta un treball molt cuidat per part de tots els participants.²

Rafel Sastre Swing reconeix la dificultat inicial de fer els tallers de rap en català, una dificultat que, per ell, forma part de la superació personal inherent al hip-hop i mencionada abans. Però aquest treball l'ha motivat i portat a un camí d'expressió personal:

El tema de la llengua hi és molt present: em van dir que no es podia fer, em vaig posar a prova a mi mateix, m'agraden els reptes. Em va animar a fer-ho... Ha estat un poc el meu camí. En català no hi havia molts de rapers quan vaig començar. Ara sí. Va ser el que em va fer despuntar... si ho hagués fet en castellà estaria a nivell internacional, però un més.

Però vaig cercar el meu segell, la meua identitat a través del rap, visc aquí, parl el mallorquí, som bastant rural, som més un nin de poble.

És la frase «som més un nin de poble» que podria ser intercanviada amb «som un nin més del carrer».

Els tallers de rap aquí descrits són possibles gràcies a la interacció entre un artista (que exerceix com a agent cultural individual) i el govern regional, escoles, instituts i institucions culturals. Aquest diàleg no és sinó una mostra de la necessitat urgent de fomentar l'ús del català entre els joves. I encara que els governs actuals puguin semblar remisos, són conscients de la situació lingüística de les Illes Balears. Els tallers de Swing són, d'alguna manera, un reflex del poder del rap com a música antisistema, però capaç d'adaptar-se a les necessitats del mateix sistema.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALIM, S. H.; PENNYCOOK, A. (2007). «Glocal linguistic flows: Hip-hop culture (s), identities, and the politics of language education». *Journal of Language, Identity and Education*, 6(2), p. 89-100.
- BRUNSTAD, E.; RØYNELAND, U.; OPSAHL, T. (2010). «Hip hop, ethnicity and linguistic practice in rural and urban Norway». A: TERFOURAFI, Marina (ed.). *The languages of global hip hop*. Londres: Bloomsbury Publishing, p. 223-255.
- CONNELL, J., & GIBSON, C. (2002). *Sound Tracks: Popular Music Identity and Place*. Londres: Routledge.
- CONSELL DE MALLORCA (2018). *Tallers de composició lírica de rap* [en línia]. <<https://www.conselldemallorca.es/-/taller-de-composicio-lirica-del-rap>> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ. *Tallers de rap* [en línia]. <<https://www.escolademallorqui.cat/taller-de-composicio-de-rap/>> [Consulta: 3 abril 2024]

² Vegeu els enregistraments a les referències finals.

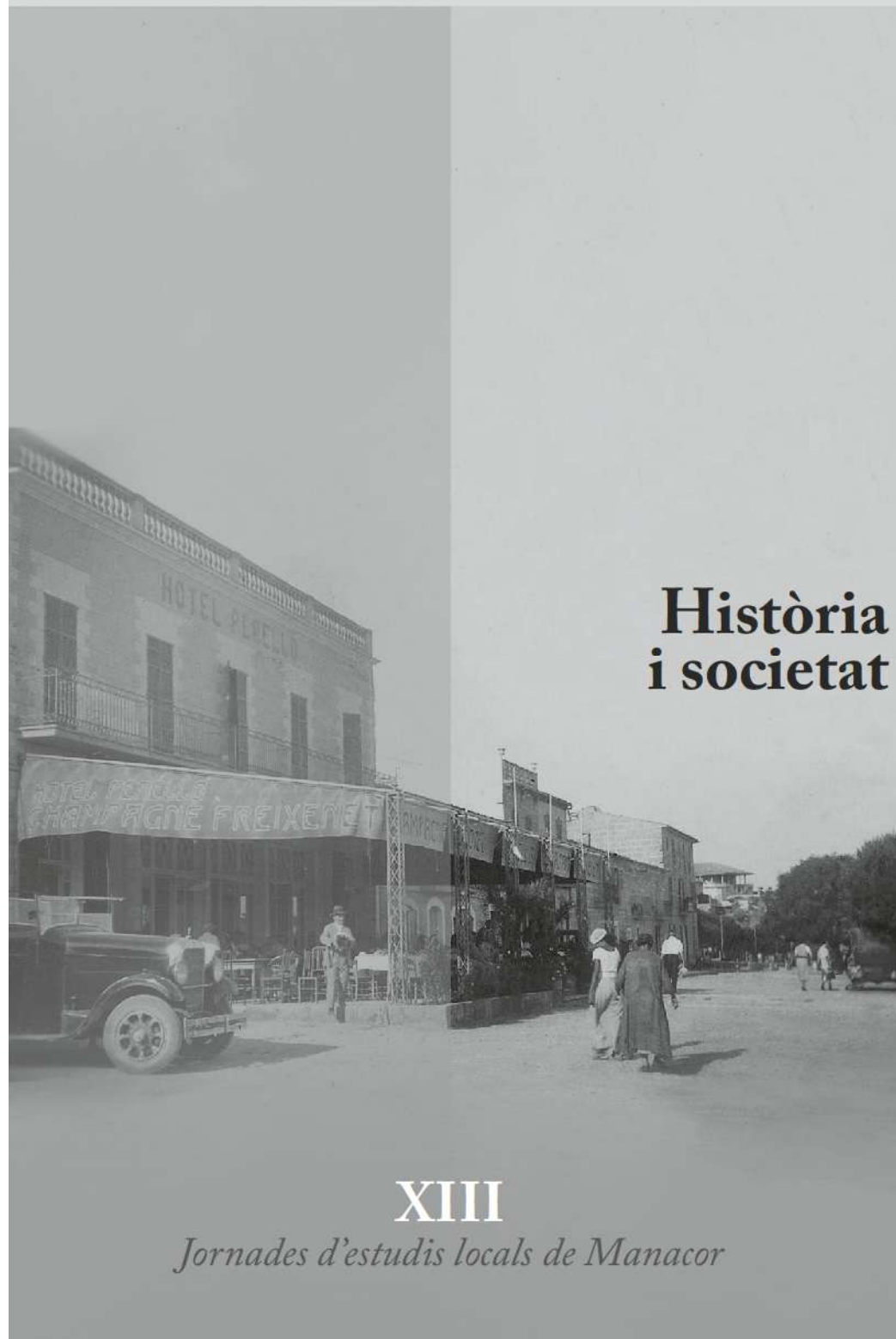
- GIOIA, Ted (2020). *La música, una historia subversiva*. Madrid: Turner Publicaciones.
- POTTER, Russell A. (1995). *Spectacular Vernaculars: Hip-Hop and the Politics of Postmodernism*. Nova York: State University of New York Press.
- RANNARD, Georgina (2019). «Spanish rapper on the run after 'terror lyrics' prison sentence». *BBC News* [en línia]. <<https://www.bbc.com/news/blogs-trending-44253045>> [Consulta: 2 agost 2024]
- REVISTA 07500 (2024). «Taller obert per donar-li un toc rap a les cançons populars mallorquines». *Revista 07500* [en línia]. <<https://revista07500.com/2024/01/26/taller-obert-per-donar-li-un-toc-rap-a-les-cancons-populars-mallorquines/>> [Consulta: 3 abril 2024]
- ROBERTSON, R. (1995). «Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity». A: FEATHERSTONE, M.; LASH, S.; ROBERTSON, R. (ed.). *Global Modernities*. London: Sage Publications, p. 25-44.
- RODAS, Gabi (2024). «Son Gotleu, gracias por la música». *Diario de Mallorca* (7 desembre), p. 47.
- VANRELL, Maria del Mar (2022). «La llengua a les Illes Balears: reptes de futur». *Saó*, (19 octubre) [en línia]. <<https://revistasao.cat/la-llengua-a-les-illes-balears-reptes-de-futur/>>

AUDIOVISUALS

- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (10 maig 2022). «Acopar-li i adesiara, Ferran González i Rafel Sastre (Swing)». YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=vDj2ICPicdY>> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (10 maig 2022). «Bàmbol i culejar, Marina Santandreu i Lluçia Rigo». YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=T2MJpGP-0jU>> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (30 juny 2022). «Deixondir i tenir seny, Miquel Morey Perelló». YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=Kqv4bEXX_h8> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (22 agost 2022). «Donar creu i escometre, Cèlia Estelrich i Maria Montserrat Martínez». YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=iv0THmWUkgQ>> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (7 novembre 2022). «Ginyar i menut, Maria Segura Meca i Bernat Covas Melià». YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=sMhgy_emY7w> [Consulta: 3 abril 2024]
- ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ (27 desembre 2022). «Parer i tira-tira». YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=EVWmWWLdSg>> [Consulta: 3 abril 2024]
- RAFEL SWING (31 desembre 2022). «I.K.I.G.A.I. [London 2022]». YouTube <<https://www.youtube.com/watch?v=OD1tu9sdofg>> [Consulta: 3 abril 2024]

ENTREVISTES

- Rafel Sastre Mas (Ariany, 1988). Entrevista a Felanitx, 15 març 2024.
- Margalida Rosselló Riera (Manacor, 1975). Entrevista a Manacor, 8 març 2024.
- Tomeu Adrover (Manacor, 1978). Entrevista a Manacor, 24 setembre 2024.

Història i societat

XIII

Jornades d'estudis locals de Manacor